

Ministerie van Economische Zaken

provincie Drenthe

Energie akkoord

provinsje fryslân
provincie fryslân

Energieakkoord Noord-Nederland

Ondergetekenden,

1. de Minister van Economische Zaken, handelend als bestuursorgaan,
2. de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, handelend als bestuursorgaan,

Hierna tezamen te noemen: Rijksoverheid,

1. Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, handelende ter uitvoering van hun besluit van 25 september 2007, te dezen vertegenwoordigd door commissaris van de Koningin in de provincie Drenthe;
2. Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân, handelende ter uitvoering van hun besluit van 25 september 2007, te dezen vertegenwoordigd door commissaris van de Koningin in de provincie Fryslân;
3. Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen, handelende ter uitvoering van hun besluit van 25 september 2007, te dezen vertegenwoordigd door commissaris van de Koningin in de provincie Groningen;
4. Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland, handelende ter uitvoering van hun besluit van 11 september 2007, te dezen vertegenwoordigd door de gedeputeerde voor Milieu en Duurzame Energie in de provincie Noord-Holland;

Hierna tezamen te noemen: Noord-Nederland,

Hierna te noemen partijen,

Overwegende dat:

1. Europese en nationale doelstellingen op het gebied van klimaat en energie

- de lidstaten van de Europese Unie zich hebben gecommitteerd tot een CO₂-emissiereductiedoelstelling van 20% in 2020;
- de lidstaten van de Europese Unie in het kader van de Lissabon-afspraken de Europese Unie tot de meest innovatieve economie ter wereld willen maken;
- de Europese Commissie energievoorzieningszekerheid waaronder diversificatie in de brandstofmix (kolen, gas, olie, biomassa) belangrijk acht;
- het Coalitieakkoord van het kabinet zich ambitieuze klimaat- en energiedoelstellingen heeft gesteld, te weten 20% hernieuwbare energie in 2020, een energiebesparingstempo van 2% per jaar, een realisatie van een CO₂-emissiereductie van 30% in 2020 ten opzichte van 1990 bij voorkeur in Europees verband en 10% aandeel van biotransportbrandstoffen;
- premier Balkenende tijdens de Europese top te Brussel in het voorjaar van 2007 heeft aangegeven dat Nederland zich tot koploper op het terrein van CO₂-afvang, -transport en -opslag wil ontwikkelen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, de provincie Groningen en het energiebedrijf Nuon daartoe op 27 april 2007 een intentieovereenkomst hebben ondertekend teneinde een substantiële bijdrage te leveren aan het realiseren van de ambitieuze doelstellingen van het kabinet binnen het werkprogramma 'Schoon en Zuinig'.

2. Noord-Nederland als belangrijk cluster van energiegerelateerde activiteiten

- Noord-Nederland de ambitie heeft om onder de noemer van 'Energy Valley' uit te groeien tot dé energieregio van Nederland en Noordwest-Europa;
- Noord-Nederland een sterke positie inneemt in de hele aardgasketen (o.a. de aardgasrotonde), te weten winning, transport, opslag, toepassing, handel, kennis en innovatie en Gasunie en andere aardgasgerelateerde bedrijven de komende jaren hierin enkele miljarden Euro's investeren;
- Noord-Nederland een sterke positie inneemt bij andere energiegerelateerde bedrijfsactiviteiten, zoals aardolieactiviteiten, grootschalige elektriciteitsproductie uit aardgas, kolen en biomassa en aanlanding van elektriciteit, duurzame energieactiviteiten uit wind, biomassa en zon en grootschalige productie van biotransportbrandstoffen;
- Noord-Nederland een sterke energie kennisinfrastructuur bezit met de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool met het EnergieKennisCentrum, het Cartesiusinstituut (verbonden aan de Nederlandse Technische Universiteiten), het Van Hall Larenstein Instituut (verbonden aan Wageningen Universiteit en Researchcentrum), het Energieonderzoek Centrum Nederland en vele andere kenniscentra en kennisinstellingen;
- Noord-Nederland met de Stichting Energy Valley een uniek publiekprivaat samenwerkingsverband op energiegebied heeft, dat zich bij uitstek leent om als aanjager en facilitator voor nieuwe energieactiviteiten en innovatieve ontwikkelingen te fungeren.

3. Samenwerking en innovatie

- een eendrachtige samenwerking tussen de Rijksoverheid, regionale overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en burgers een wezenlijke bijdrage levert aan het behalen van de energie- en klimaatdoelstellingen van het kabinet;
- een aanzienlijk deel van de technologie, productiemethoden en toepassingsmogelijkheden van duurzame en schoonfossiele energie in de kinderschoenen staat en daarom uitstekende kansen biedt om door stimulering van innovaties in Noord-Nederland een koploperpositie in te nemen;
- de belangrijkste spelers in Noord-Nederland met betrekking tot energiegerelateerde activiteiten bereid zijn tot actieve participatie in energietransitie.

Komen het volgende overeen:

Artikel 1 Doelstelling van het akkoord

1. De doelstelling van dit akkoord is tweeledig:
 - 1.1. de genoemde kabinetsdoelstellingen op het gebied van klimaat en energie te helpen realiseren;
 - 1.2. de energiegerelateerde en energie-innovatieve activiteiten in Noord-Nederland te versterken en te bevorderen waardoor mede een bijdrage kan worden geleverd aan de economische ontwikkeling van Noord-Nederland.
2. Door de ambities in dit energieakkoord uit te voeren hebben de betrokken partijen de intentie om:
 - a. 40-50 PJ duurzame energie en 4-5 Mton CO₂-emissiereductie in 2011 te realiseren in Noord-Nederland.
 - b. 15-20 Mton-emissiereductie CO₂ na 2011 in Noord-Nederland te bereiken - waar mogelijk via CO₂-afvang en -opslag - rekening houdend met de omstandigheid dat CO₂-afvang en -opslag zowel op nationaal als Europees vlak nog volop in ontwikkeling is.

Artikel 2 Noord Nederland

1. Noord-Nederland verklaart zich in te willen zetten op de volgende vijf strategische thema's:
 1. Energiebesparing in de gebouwde omgeving, glastuinbouw en industrie
 2. Duurzame energie
 3. Biotransportbrandstoffen en duurzame mobiliteit
 4. Schoonfossiele energie: het voorbereiden voor en eventuele realisatie van CO₂-opslag
 5. Kennis en innovatie
2. Noord-Nederland heeft de intentie om de vijf strategische thema's mede in te vullen door het oprichten van drie kenniscentra rond energie-innovatie en het starten van ten minste 15 innovatie demonstratieprojecten.

3. In een bijlage bij dit akkoord is een uitwerking door Noord-Nederland van de vijf strategische thema's gevoegd. Deze bijlage geeft een indicatie van de projecten die Noord-Nederland op dit moment ontwikkeld en gaat ontwikkelen en geeft daarmee een illustratie van de wijze waarop door Noord-Nederland invulling kan worden gegeven aan de doelstelling van dit akkoord. Deze lijst is een momentopname en zal gedurende de looptijd van dit akkoord worden aangevuld en aangepast met nieuwe projecten en beleid.

Artikel 3 Inspanningen van Noord-Nederland

Noord-Nederland spant zich in tot:

1. een gecoördineerde beleidsinzet rond het thema energie vanuit Noord-Nederland en het scheppen van de relevante randvoorwaarden;
2. een gebundelde inzet van de in de provinciale begrotingen vastgelegde regionale middelen, voor zover dit binnen de relevante wettelijke kaders mogelijk is, en een gecoördineerde aanpak binnen de publiekprivate samenwerking in het gebied 'Energy Valley';
3. het betrekken van andere overheden bij de uitvoering van de doelstelling van dit energieakkoord;
4. het oplossen van knelpunten in de ruimtelijke ordening en infrastructuur voor zover dat binnen zijn mogelijkheid en bevoegdheid ligt.

Artikel 4 Inspanningen van de Rijksoverheid

De Rijksoverheid spant zich in tot:

1. een gecoördineerde beleidsinzet rond het thema energie vanuit de Rijksoverheid en het scheppen van de relevante randvoorwaarden;
2. een gebundelde inzet van de in de begroting vastgelegde rijksmiddelen, voor zover dit binnen de relevante wettelijke kaders mogelijk is, met het oog op de bevordering van energiegerelateerde en energie-innovatie activiteiten in Noord-Nederland;
3. het betrekken van de andere departementen bij de uitvoering van de doelstelling van dit akkoord;
4. het oplossen van knelpunten in de ruimtelijke ordening en infrastructuur voor zover dat binnen haar mogelijkheid en bevoegdheid ligt.

Artikel 5 Uitvoering: bestuurlijk en ambtelijk overleg

1. Om de voortgang en realisatie van de doelstelling van dit akkoord te bewaken wordt eenmaal per jaar bestuurlijk overleg gevoerd met partijen onder voorzitterschap van de Minister van Economische Zaken.
2. Het bestuurlijk overleg dient een integrale aanpak rond het thema energie te bevorderen. Het overleg biedt de gelegenheid om kansen en knelpunten te signaleren en oplossingen voor te stellen voor een verbetering van de coördinatie van de verschillende initiatieven rond het thema energie van de Europese Unie, de Rijksoverheid en Noord-Nederland. Voorts zullen bij dit overleg de verschillende initiatieven van de Europese Unie, de Rijksoverheid en Noord-Nederland aan de orde komen zoals programma's en subsidieregelingen als BANS, BLOW, PiD, EFRO, Waddenfonds, Klimaat voor ruimte en Interreg.
3. Daarnaast wordt een ambtelijke werkgroep ingesteld bestaande uit vertegenwoordigers van partijen aangevuld met een vertegenwoordiger van de Stichting Energy Valley. Deze werkgroep komt tenminste eenmaal per twee maanden bij elkaar voor overleg. De vertegenwoordiger van het Ministerie van Economische Zaken treedt op als voorzitter van dit overleg.
4. De ambtelijke werkgroep heeft als taak het bestuurlijk overleg voor te bereiden en de uitvoering van dit akkoord te coördineren. De jaarlijkse agenda van de ambtelijke werkgroep en de verantwoording van de werkzaamheden van de werkgroep worden ter besluitvorming voorgelegd in het bestuurlijk overleg.
5. Partijen kunnen op een later moment besluiten of anderen bij het ambtelijke werkgroep worden betrokken.
6. Om de uitvoering van dit akkoord te bewaken ontwikkelen de partijen in onderling overleg een systeem van monitoring.

Artikel 6 Wijziging, toetreding nieuwe partijen en opzegging akkoord

1. Indien er zich omstandigheden voordoen die van dien aard zijn dat een wijziging van dit akkoord noodzakelijk is, zullen partijen hierover binnen een termijn van twee maanden overleggen. Het akkoord kan alleen worden gewijzigd indien alle partijen daar schriftelijk mee instemmen.

2. Andere partijen, zijnde overheden in de hoedanigheid van bestuursorgaan, kunnen toetreden tot dit akkoord door een schriftelijke verklaring. Een toetredende partij dient de verplichtingen die voor haar uit het akkoord voortvloeien te aanvaarden. Zij maakt haar verzoek tot toetreding schriftelijk bekend aan alle zittende partijen. Zodra partijen schriftelijk hebben ingestemd met het verzoek tot toetreding ontvangt de toetredende partij de status van partij van het akkoord en gelden voor die partij de voor haar uit het akkoord voortvloeiende rechten en verplichtingen.
3. Elke partij kan het akkoord te allen tijde met inachtneming van een opzegtermijn van drie maanden schriftelijk opzeggen, doch niet voordat er overleg tussen partijen heeft plaatsgevonden over de redenen voor de opzegging.
4. Wanneer een partij het akkoord opzegt, blijft het akkoord voor de overige partijen in stand voor zover de inhoud en de strekking ervan zich daartegen niet verzetten. De overige partijen zullen zich beraden over de gevolgen van de opzegging voor het akkoord.

Artikel 7 Afdwingbaarheid

De tekortkomingen in de nakoming van dit akkoord of van afspraken die daarmee samenhangen zijn niet in rechte afdwingbaar.

Artikel 8 Inwerkingtreding

Dit akkoord treedt in werking met ingang van de dag van ondertekening door partijen en wordt aangegaan voor de zittingsperiode van dit kabinet. Partijen treden uiterlijk in 2011 in overleg over de voortzetting van dit akkoord.

Artikel 9 Publicatie

Binnen twee weken na ondertekening van dit akkoord wordt de zakelijke inhoud daarvan gepubliceerd in de Staatscourant. In de Staatscourant wordt tevens medegedeeld dat het akkoord ter inzage wordt gelegd bij het Ministerie van Economische Zaken, Directoraat-Generaal voor Energie en Telecom te Den Haag en de provincies Drenthe, Fryslân, Groningen en Noord-Holland in de provinciehuizen in respectievelijk Assen, Leeuwarden, Groningen en Haarlem.

Aldus overeengekomen en in zesvoud ondertekend te Oranjewoud op 8 oktober 2007,

Minister van Economische Zaken, mevrouw M.J.A. van der Hoeven,

Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, mevrouw J.M.Cramer,

Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, namens deze de commissaris van de Koningin in de provincie Drenthe, de heer A.L. ter Beek,

Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân, namens deze de commissaris van de Koningin in de provincie Fryslân, de heer E.H.Th.M. Nijpels,

Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen, namens deze de commissaris van de Koningin in de provincie Groningen, de heer M.J. van den Berg,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, namens deze de gedeputeerde voor Milieu en Duurzame Energie, de heer A. Moens,

Bijlage bij het energieakkoord: Uitwerking van de vijf strategische thema's

1. *Energiebesparing in de gebouwde omgeving, glastuinbouw en industrie:*

- Een verbeterde energieprestatie voor alle gebouwen binnen de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen. Het streven is om dit te doen door in samenwerking met gemeenten, woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars de EPC-norm voor nieuwbouwwoningen (in huidig Bouwbesluit 0,8) per 2008 aan te scherpen tot 0,5 (en dat voor nieuwe wijken met minimaal 500 woningen aanvullend geldt dat de EPL gelijk aan of groter dan 8.0 moet zijn) en per 2011 tot 0,3, alsmede een overeenkomstige aanscherping van de epc-norm voor utiliteitsbouw. Uitgangspunt is om hierbij gebruik te maken van het Experimenteerartikel duurzaam bouwen (artikel 7a) van de Woningwet. Daarnaast is het streven om in samenwerking met gemeenten, woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars tot afspraken te komen om bij herstructurerings- en renovatieprojecten de energie-index¹ van de woning met minimaal twee stappen te verbeteren en de aanwezigheid van energielabels te stimuleren.
- Toepassing van HRe-ketels in 5-10 duizend woningen in Noord-Nederland en ontwikkeling van het SPS (Smart Power Systems concept) tot een commercieel inzetbaar aansturingssysteem voor decentrale energieopwekkers.
- Programmatische benadering van alle geledingen van de gebouwde omgeving, gebruik makend van innovatieve (financierings-)concepten, evenals verdere uitrol van Wonen++² en cv-optimalisatie in Noord-Nederland.
- Toepassing van innovatieve energieopties bij enkele honderden ha glastuinbouw in Fryslân (nabij Sexbierum), Drenthe (Rundedal bij Emmen) en Noord-Holland (Agriport A7).
- Bevordering van ketenefficiency in de industrie, bijvoorbeeld door het gebruik van restwarmte en reststromen in Chemiepark Delfzijl, Europark Coevorden-Emlichheim en Emmtec Industry & Business Park te Emmen.

2. *Duurzame energie:*

- Biomassa:
 - Faciliteren clusters van middelgrote biomassacentrales in de Eemshaven, Zuidoost-Drenthe, Fryslân en Noord-Holland Noord van in totaal 300-400 MW;
 - Faciliteren clusters van groen gas-productielocaties, zowel grootschalig (Groningen, Wijster) als kleinschalig (waaronder Leeuwarden, Heerenveen, Zwiggelte, Westerkwartier, Koudum, Wieringermeer) van in totaal 50-100 miljoen m³ groen gas;
 - Faciliteren van de opbouw van hoogefficiënte gebruiksnetwerken van groen gas met onderzoek naar gecombineerd gebruik van bestaande transportnetwerken voor verschillende energiedragers op diverse locaties in Noord-Nederland.
- Windenergie: Noord-Nederland is bereid een aanzienlijk deel van de ambities voor de uitbreiding van het windenergievermogen on- en offshore uit Schoon en Zuinig (2000 MW respectievelijk 450 MW) voor hun rekening te nemen, waarbij het accent ligt op de provincies Groningen en Noord-Holland. Voor wind op land bekijkt Noord-Nederland actief de mogelijkheden in de eigen regio, welke kunnen worden meegenomen in de Landelijke Uitwerking Windenergie.
- Geothermie: winning van diepe aardwarmte (o.a. Assen, Zuidoost-Drenthe en mogelijk Noordwest Fryslân).
- Warmte- en koudeopslag: stimuleren van de uitbreiding van het aantal systemen in de woning- en glastuinbouw.
- Zonne-energie: Het realiseren van innovaties in productietechniek (o.a. gebruik van nieuwe materialen) en toepassing (met name decentrale niet net-gebonden toepassingen waaronder vaar- en voertuigen).

¹ Met Energie-index wordt bedoeld het energie-label (A t/m G) dat een woning op basis van het Besluit Energieprestatie Gebouwen moet hebben, per 1 januari 2008. Dit label is te vergelijken met de labels voor de energieprestatie van bv. koelkasten en auto's, label A wil zeggen zeer energiezuinig en label G zeer energieonzuinig.

² Wonen++ is een project gericht op particuliere bezitters van woningen gebouwd vóór 1985. Met een gerichte aanpak (met o.a. lokatie-analyse, voorlichting, epa en -vrijblijvend- financieringsvoorstel) wordt het voor de eigenaar van de woning gemakkelijk en financieel aantrekkelijk gemaakt te investeren in de energie- en binnenklimaat-kwaliteit van zijn woning. Dit project past goed binnen het landelijk initiatief 'Meer met Minder'.

3. *Biotransportbrandstoffen en duurzame mobiliteit:*

- Biotransportbrandstoffen:
 - Faciliteren van cluster van biodieselproductie-installaties zoals te Emmen (Sunoil Biodiesel), Eemshaven (Biovalue), Heerenveen, Oosterwolde en Harlingen van in totaal tenminste 655 miljoen liter.
 - Faciliteren van cluster van ethanolproductie-installaties te Groningen (Grand Rapids/Cosun) en Wijster (Greennc) van in totaal 300 miljoen liter.
 - Andere initiatieven zoals BMCN te Delfzijl (biomethanol 500 miljoen liters, uitbreiding in de komende jaren tot maximaal 2 miljard liters, en projecten rondom productie van biogas uit reststoffen, injectie in het gasnet en rijden op biogas.
- Duurzame mobiliteit: ambitie om in 2015 in Noord-Nederland 100.000 voertuigen op alternatieve brandstoffen of elektrische aandrijving te laten rijden, inclusief ontwikkeling van de bijbehorende tankinfrastructuur; een deel hiervan zal reeds in 2011 zijn gerealiseerd.

4. *Schoonfossiele energie:*

Vorbereidingen voor en eventuele realisatie van CO₂-opslag en het faciliteren van innovaties op dat terrein ondermeer bij:

- 50 MW ZEPP-centrale te Drachten en mogelijke vervolgprojecten gebruikmakend van het ZEPP-concept en de leerervaringen te benutten voor andere projecten.
- Faciliteren en geschikt maken van de 1200 MW NUON Magnum-centrale voor CO₂-opslag en realisatie van opslag vanaf 2013/14.
- Faciliteren en het geschikt maken van de 1600 MW RWE energiecentrale voor CO₂-opslag en realisatie van opslag vanaf 2013/14.
- Faciliteren van de andere initiatieven met betrekking tot CO₂-afvang, -transport en – (seizoens)opslag in Noord-Nederland, bijvoorbeeld in aquifers, gasvelden, zoutcavernes en zoals ondermeer in de Stroomstudie Zuid-Oost Drenthe wordt onderzocht.
- Mogelijkheden onderzoeken om CO₂ nuttig te hergebruiken in de industrie (bijv. Chemiepark Delfzijl) en de glastuinbouw.

5. *Kennis en innovatie*

Naast de reeds gerealiseerde kennis- en innovatietrajecten kiest Noord-Nederland voor de volgende aanpak op de strategische energithema's:

- Oprichting van kennis- en innovatiecentra die primair inspelen op regionale kansen en behoeften en die de potentie in zich dragen om uit te groeien tot centra van (inter)nationale betekenis. Samenwerking tussen bedrijfsleven en bestaande onderwijs- en kennisinstellingen staat hierbij voorop. Voorbeelden van initiatieven (die in voorbereiding) zijn:
 - GrASp – Gas research And Sustainability programme, een multidisciplinair programma dat zich op de volledige gasketen richt en de sterkten van Noord-Nederland op dit terrein bundelt;
 - INES – Innovatiecentrum voor duurzame EnergieSystemen, een samenwerking tussen Gasunie, Hanzehogeschool en TNO waarbij de koppeling tussen gas- en elektriciteitsystemen als basis voor de inpassing van duurzame energie leidend thema is. Uitbreiding met andere partners (ECN, KEMA etc) is voorzien;
 - Katalysatorcentrum Duurzame Mobiliteit, dat zich op de toepassing (voertuigen, tankinfrastructuur etc) van biotransportbrandstoffen richt;
 - ETP – Energietransitieparken, toegepaste technologiecentra die nauw aansluiten bij energie- en industriële activiteiten en die zich op de inzet van biomassa en andere reststromen richten voor de productie van elektriciteit, transportbrandstoffen, warmte, gas en grondstoffen. Mogelijke locaties zijn Delfzijl/Eemshaven, Emmen, Harlingen en Agriport/A7;
 - Bio refinery Development Centre door o.a. ECN, WUR, RUG, Avebe, VNP, Cosun e.a., gericht op technologieontwikkeling voor het beter benutten van nevenstromen;
 - FRYSEPS- Frysian Solar Energy Products & Services, een onder het Cartesius Instituut opgericht samenwerkingsverband tussen o.a. TU Delft en Noord-Nederlandse bedrijven gericht op innovatieve (productie en-) toepassingen van foto-elektrische zonne-energie;
 - de door Carbohydrate Competence Centre ontwikkelde productinnovatie met koolhydraten als basis;

- de door LOFAR ontwikkelde sensortechnologie, toepassing van sensortechnologie in o.a. energie- en watergerelateerde onderwerpen, zoals energie en ICT.
- Ontwikkeling van ondersteunende diensten en producten om de valorisatie van nieuwe kennis en innovaties te faciliteren. Daarbij valt te denken aan:
 - oprichting van een 'Energy Valorer' die als doel heeft om de omzetting van nieuwe kennis en innovaties in concrete producten en diensten te begeleiden en te versnellen. Hieronder vallen professionele begeleiding van starters (businessplannen), huisvesting en financiering;
 - oprichting van clusters van bedrijfsleven (met name MKB) en potentiële gebruikers zoals regionale en lokale overheden die als launching customer kunnen optreden. Een concreet voorbeeld is een cluster van gemeenten, woningbouwcorporaties en bouw- en installatiebedrijven met als doel om op uitgebreide schaal bij bestaande en nieuwe woningen (combinaties van) innovatieve toepassingen en slimme aansturing te realiseren. Een ander voorbeeld is de inrichting van complete ketens van productie tot en met eindgebruik van groen gas voor mobiliteit en in de gebouwde omgeving;
 - ondersteuning bij de ontwikkeling van nieuwe product-marktcombinaties door de hele keten heen, teneinde innovaties in kansrijke markten te laten landen. Voorbeelden hiervan liggen in de combinatie energie en ICT en toepassing van zonneënergie-concepten (bijv. in de jachtenbouw);
 - kennisoverdracht en voorlichting, met name richting MKB en burgers, om hen kennis te laten nemen van nieuwe duurzame ontwikkelingen.